

ЦИВІЛІСТИКА

АНДРІЙЧУК Б. І.,
аспірант кафедри цивільно-правових
дисциплін
(Волинський національний університет
імені Лесі Українки)

УДК 347(477):616-08
DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.1.9>

**СПІВВІДНОШЕННЯ ТЕРМІНА «МЕДИЧНА ПОСЛУГА»
ТА ДОТИЧНИХ ПОНЯТЬ У СФЕРІ МЕДИЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ**

Статтю присвячено аналізу понять «медична послуга», «медична допомога», «медичне обслуговування» та суміжних до них категорій, закріплених у чинному законодавстві України. Автором проведено комплексний науковий аналіз щодо змісту досліджуваних дефініцій відповідно до законодавства та правової доктрини України, надано пропозиції щодо вдосконалення визначень останніх для здійснення їх чіткого співвідношення.

У статті вперше досліджено системний зв'язок понять «медична послуга», «медична допомога», «медичне обслуговування», «реабілітаційна допомога», «реабілітаційна послуга» в межах змін, що вводяться в дію Законом України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» з 30.06.2021 р., а також представлено новаторську модель співвідношення досліджуваних понять.

Автор акцентує увагу, що тлумачення та характеристика термінів, наданих у нинішній правовій доктрині, не є актуальними, адже стосуються визначень, що зазнали змін у процесі подальшого нормотворчого процесу. Також автором зазначено, що актуальною проблемою в подальшому використанні терміна «медичні послуги» та суміжних до них понять є фрагментарність та невпорядкованість «оновлення» поняттєвого апарату, а також часткова невідповідність останнього змінам, що вносяться новими нормативно-правовими актами.

Відповідно до результатів дослідження медичне обслуговування, передбачає медичну та реабілітаційну допомогу, однак частково охоплює окремий спектр медичних та реабілітаційних послуг. Так, коли медична послуга безпосередньо пов'язана з наданням медичної та/або реабілітаційної допомоги, її можна зраховувати до сфери послуг із медичного обслуговування.

Автором сформульовано низку пропозицій, спрямованих на вдосконалення чинного законодавства у сфері медичного обслуговування, шляхом внесення змін до окремих законодавчо закріплених понять та включення допоміжних дефініцій відповідно до авторського визначення.

Ключові слова: *медична послуга, медична допомога, медичне обслуговування, реабілітаційна допомога, реабілітаційна послуга.*

Andriichuk B. I. The correlation between the term “medical service” and related concepts in the field of medical care

The publication is devoted to the study of the concepts of “medical service”, “medical care” and related categories in the legislation of Ukraine. The author conducted a comprehensive scientific analysis of the content of the studied definitions in accordance with the Ukrainian legislation and legal doctrine of Ukraine. Suggestions were provided for improving the legal regulation of conceptual and category apparatus to achieve a clear correlation between studied concepts.

The article examines for the first time the systemic connection between the concepts of “medical care”, “medical aid”, “rehabilitation aid”, “medical service”, and “rehabilitation service”, in the framework of changes that came into force on June 30, 2021, by the Law of Ukraine “On Rehabilitation in the of Health Care Sphere”.

The author emphasizes that the interpretation and description of the terms provided in the current legal doctrine are not actual enough, because they relate to old definitions that recently have undergone changes in the course of the subsequent rulemaking process. It is also stated that the current problem in the further use of the term “medical services” and related concepts is the fragmentary and disorderly “update” of the legal acts within their conceptual apparatus. Moreover, the partial inconsistency of the latter with changes in developing legislation was noticed.

According to the results of the study, medical care fully includes medical aid and rehabilitation aid, but partially covers a separate range of medical and rehabilitation services. In addition, an innovative relationship model of the studied concepts was presented.

The author proposed to amend certain current concepts in the field of health care and include ancillary definitions in accordance with the author’s definition. As a result, such changes will prevent different understandings of the studied concepts and erroneous substitution of the latter.

Key words: *medical care, medical aid, rehabilitation aid, medical service, rehabilitation service.*

Вступ. Визначення змісту дефініцій «медична послуга», а також чіткого співвідношення понять «медична послуга» «медична допомога» та «медичне обслуговування» є нагальними проблемами, адже від рівня регламентованості залежить те, наскільки вони є ефективними в підвищенні загального рівня задоволеності якістю життя в суспільстві.

Після ухвалення ЗУ «Про внесення змін до Основ законодавства України про охорону здоров’я щодо вдосконалення надання медичної допомоги» від 07.07.2011 р. була помітна чітка тенденція у створенні певного системного зв’язку між поняттями «медичне обслуговування», «медична допомога», а після набуття чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства з питань діяльності закладів охорони здоров’я» – «медична послуга». З огляду на ухвалення Закону України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров’я» від 03.12.2020 р., взаємозв’язок досліджуваних понять зазнав значних змін, що може призводити до неоднозначного трактування понять і, як наслідок, перешкоджати реалізації прав людини у сфері охорони здоров’я.

Інтерес до дослідження вищенаведених понять неодноразово виявляли вітчизняні науковці, однак нині в українській правовій доктрині немає єдиної думки щодо правильності трактування цих понять та їх співвідношення.

Постановка завдання. Основна мета статті – проаналізувати поняття «медична послуга», «медична допомога», «медичне обслуговування» та суміжні поняття, визначення суті яких та співвідношення в межах змін, що вводиться в дію Законом України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров’я» з 30.06.2021 р.

Виклад основного матеріалу. Поняття «медична послуга» та суміжні терміни були предметом наукових досліджень таких сучасних вітчизняних учених, як

Т.В. Блашук, С.В. Михайлов, О.В. Крилова, Н.Я. Юристоківська, О.Я. Андрійчук, С.В. Антонов, М.М. Самофал, Л.В. Бондарева, Л.В. Виноградов, Н.П. Дейкун, О.О. Прасов, Г.Я. Оверко, О.С. Мостовенко, О.В. Корнілова та ін. У працях науковців зосереджена увага на співвідношенні понять «медична допомога» та «медична послуга», однак часові рамки їхніх досліджень припадають на період до ухвалення Закону України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» від 03 грудня 2020 року, який вводиться в дію з 30.06.2021 р.

На основі аналізу наведених у літературі позицій можна виокремити такі підходи:

- 1) медична допомога є складником медичної послуги;
- 2) медична допомога є синонімом до медичної послуги;
- 3) медична допомога і медична послуга – це різні за змістом терміни;
- 4) медична послуга є складником медичної допомоги;

Заслужують на увагу праці О.В. Корнілової [1], О.Я. Андрійчук [2] у яких, окрім аналізу понять «медична допомога» та «медична послуга», автором досліджено поняття «медична реабілітація», «реабілітаційні заходи», «реабілітаційна допомога».

Варто зазначити, що тлумачення та характеристика термінів, наданих у нинішній правовій доктрині, не є актуальними, адже стосуються визначень, що зазнали змін у процесі подальшої законотворчої діяльності. На жаль, досліджень, пов'язаних з аналізом змін, які вводяться в дію з 30.06.2021 р., Законом України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» (далі – ЗУ «Про реабілітацію») в частині досліджуваних понять, не виявлено в сучасній юридичній літературі, що зумовлює значну новизну нашої роботи.

За своєю природою ЗУ «Про реабілітацію» є спеціалізованим нормативно-правовим актом, однак створеним для регулювання не лише окремого виду медичної допомоги, а і медичної послуги [3]. Відповідно до ЗУ «Про реабілітацію» в ЗУ «Основ законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 р. (Основи) введені такі поняття, як «реабілітаційна допомога», «реабілітаційна послуга», а також змінено зміст визначень «медичного обслуговування» та «медична допомога» загалом [4].

Аналізуючи зміни, які вводяться ЗУ «Про реабілітацію», можна простежити звуження змісту загального терміна «медична допомога» в редакції ЗУ «Про внесення змін до Основ законодавства України про охорону здоров'я щодо вдосконалення надання медичної допомоги» (ЗУ № 3611-VI) від 07.07.2011 р. [5]. Раніше спрямованість медичної допомоги була зосереджена на профілактиці, діагностиці, лікуванні та реабілітації у зв'язку з хворобами, травмами, отруєннями і патологічними станами, а також у зв'язку з вагітністю та пологами. Після внесення змін реабілітаційний складник спрямованості медичної діяльності виключено та перенесено в окрему категорію як реабілітаційну допомогу.

На відміну від визначення медичної реабілітації як виду медичної допомоги у редакції ЗУ № 3611-VI від 07.07.2011 р., реабілітаційна допомога тепер не належить до жодного виду медичної допомоги. Однак реабілітаційна допомога входить у зміст медичного обслуговування, що можна обґрунтувати так. Як зазначалося вище, ЗУ «Про реабілітацію» вніс свої корективи у зміст медичного обслуговування, під яким має розумітися діяльність не тільки закладів охорони здоров'я, а й реабілітаційних закладів, відділень, підрозділів та фізичних осіб-підприємців, які зареєстровані та одержали відповідну ліцензію у встановленому законом порядку, у сфері охорони здоров'я, що не обов'язково обмежується медичною допомогою та/або реабілітаційною допомогою, але безпосередньо пов'язана з їх наданням. З цього випливає, що реабілітаційна допомога та медична допомога є ключовими складниками медичного обслуговування.

Реабілітаційною називають послугу, що надається пацієнту реабілітаційним закладом, реабілітаційною установою, закладом охорони здоров'я, соціального захисту або іншим суб'єктом господарювання, які мають право надавати реабілітаційну допомогу згідно із законодавством, та оплачується її замовником.

Застосовуючи розширене тлумачення, можемо дійти висновку, що за юридичною природою реабілітаційна допомога, будучи елементом медичного обслуговування, складається з окремих напрямків діяльності (структурних елементів) з її надання, а саме з послуг

реабілітаційного характеру (відповідно до послуг медичного характеру). За критерієм оплатності послуги реабілітаційного характеру діляться на оплатні реабілітаційні послуги та безоплатну реабілітаційну допомогу.

Отже, послуга реабілітаційного характеру – це різновид послуги з медичного обслуговування, яка містить реабілітаційну послугу та реабілітаційну допомогу. Згідно з вищенаведеним медичне обслуговування вже не складається лише з послуги медичного характеру, а тому його структурною одиницею буде більш загальне поняття, а саме «послуга з медичного обслуговування». Остання визначається як базовий складник системи медичного обслуговування, що містить медичні та реабілітаційні послуги. Отже, ми пропонуємо такі визначення останніх дефініцій: «послуга медичного характеру – це різновид послуги з медичного обслуговування, що містить медичну послугу та медичну допомогу»; «послуга реабілітаційного характеру – це різновид послуги з медичного обслуговування, що містить реабілітаційну послугу та реабілітаційну допомогу».

До ухвалення ЗУ «Про реабілітацію» медична реабілітація (увесь комплекс послуг реабілітаційного характеру), будучи частиною медичної допомоги, була безоплатною, однак у цьому Законі використано такий підхід, що й у ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства з питань діяльності закладів охорони здоров'я» (далі – ЗУ № 2002-VIII): виокремлення послуги та допомоги, а також звуження сфери дії останньої за рахунок послуг, які безпосередньо пов'язані з наданням реабілітаційної допомоги, що є реабілітаційними послугами, а отже, потребують оплати за їх надання [6].

Наступною новелою ЗУ «Про реабілітацію» є те, що медична послуга, як і реабілітаційна, хоч і є відмежованою від неї, може бути пов'язана з наданням медичної та реабілітаційної допомоги. Законодавець не лише передбачає надання послуг, що стосуються окремого надання медичної або реабілітаційної допомоги, а й не відкидає можливість наявності послуг щодо спільного надання медичної та реабілітаційної допомоги. Однак ЗУ «Про реабілітацію» не конкретизує, які саме послуги (медичні чи реабілітаційні) можуть пов'язуватись із наданням і медичної, і реабілітаційної допомоги (послуги змішаного характеру) [2].

Чинне законодавство не обмежує перелік суб'єктів надання реабілітаційних послуг, куди можуть входити не тільки реабілітаційні заклади та установи, а й суб'єкти, що можуть надавати медичні послуги. Цілком можливо, що суб'єкт надання реабілітаційних послуг може мати також право на здійснення послуг дотичних до надання медичної допомоги (медичних послуг). Так, серед суб'єктів із надання реабілітаційних послуг є заклад охорони здоров'я або інший суб'єкт господарювання, що також зазначається в переліку суб'єктів із надання медичних послуг. Важливою умовою є таке: якщо суб'єкт із надання медичних послуг є фізичною особою-підприємцем, то йому потрібно мати ліцензію на здійснення медичної практики, а суб'єкту надання реабілітаційних послуг – право надавати реабілітаційну допомогу.

Необхідно підкреслити, що послуги можуть мати змішаний характер не лише серед суб'єктів, які надають реабілітаційні послуги та факультативно медичні. У такому разі ми можемо, окрім реабілітаційних послуг змішаного характеру, виділити також медичні послуги змішаного характеру. Так, незважаючи на обмежене коло суб'єктів надання медичних послуг, останні все ж зазначаються в переліку суб'єктів надання реабілітаційних послуг, що дає змогу стверджувати, що основною діяльністю суб'єктів може бути надання медичних послуг, а надання реабілітаційних може розглядатися як додаткові послуги за умови одержання дозволу щодо надання реабілітаційної допомоги.

Якщо взяти до уваги вищенаведене, то можна стверджувати, що не кожен суб'єкт із надання реабілітаційних послуг є суб'єктом із надання медичних. Однак кожен суб'єкт із надання медичних послуг може бути суб'єктом із надання реабілітаційних.

Таким чином, новою додатковою рисою медичного обслуговування є включення у це поняття ще двох нових видів послуг, як-от реабілітаційні послуги змішаного характеру та медичні послуги змішаного характеру. Ми пропонуємо використовувати ці поняття в такій авторській редакції: медичні послуги змішаного характеру – це вид послуг медичного

характеру, які надаються суб'єктами з медичного обслуговування та безпосередньо пов'язані з наданням медичної та реабілітаційної допомоги. Реабілітаційні послуги змішаного характеру – це вид послуг реабілітаційного характеру, які надаються суб'єктами з медичного обслуговування та безпосередньо пов'язані з наданням реабілітаційної та медичної допомоги.

Недоліком чинного законодавства, зокрема Основ та ЗУ «Про реабілітацію» є те, що впорядковано не переглядають попередні дефініції, оновлення яких має відповідати змінам, що вносяться черговим законодавчим актом. Так, де-юре реабілітаційні послуги не зазначені як послуги з медичного обслуговування, хоча де-факто вони входять у зміст медичного обслуговування. Також необхідно відокремити поняття «медичні послуги» від поняття «послуги з медичного обслуговування», що залишилися синонімами в неактуальній, однак чинній редакції ЗУ «№ 2002-VIII» [6]. Причиною є те, що до медичного обслуговування входять не лише медичні послуги, а й реабілітаційні послуги, що безпосередньо пов'язані з наданням медичної допомоги та/або реабілітаційної допомоги (відповідно до змін внесених новим ЗУ «Про реабілітацію»). Зокрема, враховуючи те, що поняття «медичне обслуговування» включає медичну та реабілітаційну допомогу, останні не зазначені законодавцем як обов'язкові елементи системи медичного обслуговування.

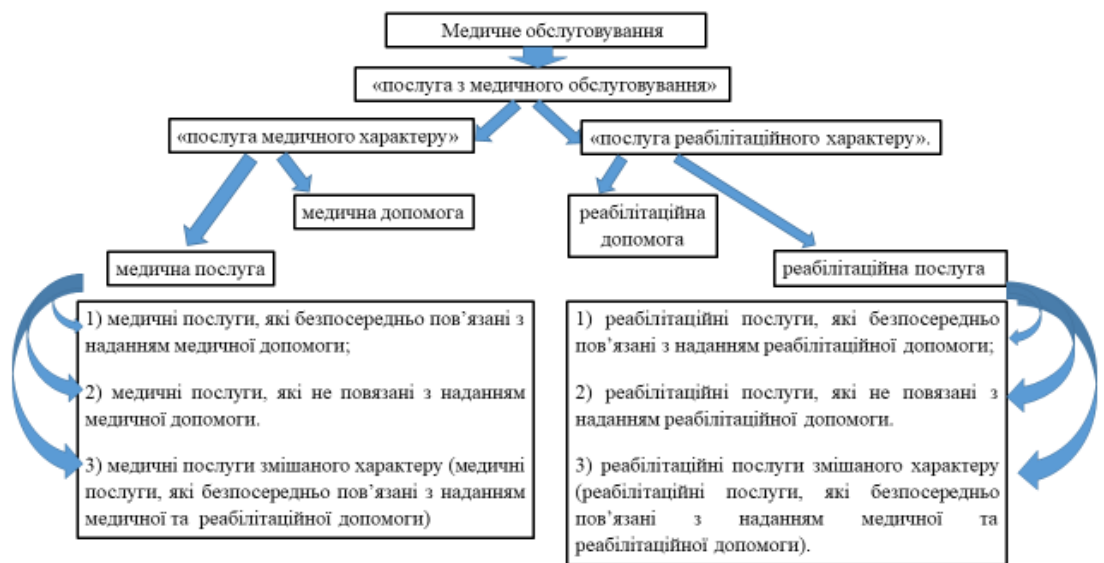
Для усунення певних розбіжностей та колізій ми пропонуємо використовувати в законодавчому глосарію охарактеризовані нами раніше «службові» терміни («послуга з медичного обслуговування», «послуга медичного характеру», «послуга реабілітаційного характеру», «медичні послуги змішаного характеру», «реабілітаційні послуги змішаного характеру»), покликані чітко розмежовувати досліджувані нами поняття. Крім того, беручи за основу запропоновані нами поняття, вважаємо за необхідне внести окремі зміни в чинний поняттєвий апарат законодавства України у сфері медичного обслуговування.

Так, медичне обслуговування у своєму визначенні має містити прив'язку до базового елементу своєї структури, а саме до послуг із медичного обслуговування, а отже, «медичне обслуговування – це сукупність послуг (послуг із медичного обслуговування), що надаються закладами охорони здоров'я, реабілітаційними закладами, відділеннями, підрозділами та фізичними особами-підприємцями, які зареєстровані та одержали відповідну ліцензію у встановленому законом порядку, у сфері охорони здоров'я, що не обов'язково обмежуються медичною допомогою та/або реабілітаційною допомогою, але безпосередньо пов'язані з їх наданням».

Медична послуга та медична допомога належать до послуг медичного характеру, тому медична послуга – «це вид послуг медичного характеру, що надається пацієнту закладом охорони здоров'я або фізичною особою-підприємцем, яка зареєстрована та одержала в установленому законом порядку ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики, оплачується її замовником», а медична допомога – «це вид послуг медичного характеру, що надається пацієнту професійно підготовленими медичними працівниками, спрямована на профілактику, діагностику та лікування у зв'язку з хворобами, травмами, отруєннями і патологічними станами, а також у зв'язку з вагітністю та пологами».

Аналогічно необхідно акцентувати увагу на «походженні» реабілітаційної послуги та реабілітаційної допомоги, тобто локалізації останніх у межах медичного обслуговування. Таким чином, «реабілітаційна послуга – це вид послуг реабілітаційного характеру, що надається пацієнту реабілітаційним закладом, реабілітаційною установою, закладом охорони здоров'я, соціального захисту або іншим суб'єктом господарювання, які мають право надавати реабілітаційну допомогу згідно із законодавством, та оплачується її замовником». «Реабілітаційна допомога у сфері охорони здоров'я (далі – реабілітаційна допомога) – це вид реабілітаційних послуг, що надається фахівцями з реабілітації у сфері охорони здоров'я та передбачає здійснення комплексу заходів, спрямованих на оптимізацію функціонування осіб, які зазнають або можуть зазнати обмеження повсякденного функціонування у їхньому середовищі». Співвідношення вищенаведених понять матиме певний структурований вигляд, що детально зображено на рис. 1.

Рис. 1. Співвідношення медичного обслуговування, медичних та реабілітаційних послуг, медичної та реабілітаційної допомоги відповідно до змін, що вводиться в дію Законом України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» з 30.06.2021 р.

Структурною одиницею медичного обслуговування є «послуга з медичного обслуговування», яка має два різновиди, як-от «послуга медичного характеру» та «послуга реабілітаційного характеру».

Види послуг медичного характеру за необхідністю оплати:

- оплатна (медична послуга);
- безоплатна (медична допомога).

Види медичних послуг за належністю до медичної та/або реабілітаційної допомоги:

- медичні послуги, безпосередньо пов'язані з наданням медичної допомоги;
- медичні послуги, які не пов'язані з наданням медичної допомоги;
- медичні послуги змішаного характеру (медичні послуги, які безпосередньо пов'язані з наданням медичної та реабілітаційної допомоги).

Послуга реабілітаційного характеру теж має свої різновиди.

Види послуг реабілітаційного характеру за необхідністю оплати:

- оплатна (реабілітаційна послуга);
- безоплатна (реабілітаційна допомога).

Види реабілітаційних послуг за належністю до медичної допомоги та/або реабілітаційної допомоги:

- реабілітаційні послуги, безпосередньо пов'язані з наданням реабілітаційної допомоги;
- реабілітаційні послуги, які не пов'язані з наданням реабілітаційної допомоги;
- реабілітаційні послуги змішаного характеру (реабілітаційні послуги, які безпосередньо пов'язані з наданням медичної та реабілітаційної допомоги).

Висновки. Відповідно до аналізу положень чинного законодавства ми з'ясували, що медична послуга є самостійною категорією, що має різні спрямування. Якщо медична послуга спрямована на профілактику, діагностику та лікування у зв'язку з хворобами, травмами, отруєннями і патологічними станами, а також у зв'язку з вагітністю та пологами, таку медичну послугу буде уналежнено до медичної допомоги. Якщо медична послуга безпосередньо пов'язана з наданням медичної та/або реабілітаційної допомоги, її можна зарахувати

до сфери послуг із медичного обслуговування. Медичне обслуговування містить медичну допомогу та реабілітаційну допомогу, однак частково охоплює окремий спектр медичних та реабілітаційних послуг.

Нині основною проблемою в подальшому використанні терміна «медичні послуги» та суміжних до них понять є фрагментарність та непорядкованість «оновлення» поняттєвого апарату, а також часткова невідповідність останнього змінам, що вносяться новими нормативно-правовими актами.

Уважаємо, що для уніфікованого тлумачення та використання досліджуваних понять потрібно внести зміни в Основи та ЗУ «Про реабілітацію» шляхом:

1) включення допоміжних дефініцій («послуга з медичного обслуговування», «послуга медичного характеру», «послуга реабілітаційного характеру», «медичні послуги змішаного характеру», «реабілітаційні послуги змішаного характеру»);

2) внесення змін до законодавчо закріплених понять («медичне обслуговування», «послуга з медичного обслуговування», «медична послуга», «медична допомога», «реабілітаційна послуга», «реабілітаційна допомога у сфері охорони здоров'я») відповідно до авторського визначення.

Список використаних джерел:

1. Корнілова О.В. Щодо визначення понять «медична допомога» та «медичні послуги». *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. 2018. Т. 1. С. 511–515.

2. Андрійчук О.Я. Нормативно-правове забезпечення реабілітаційної допомоги. *Лікувальна фізична культура, спортивна медицина й фізична реабілітація*. 2010. № 3 (11). С. 51–56.

3. Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я : Закон України від 03 грудня 2020 року № 1053-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20> (дата звернення: 21.12.2021).

4. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12> (дата звернення: 21.12.2021).

5. Про внесення змін до Основ законодавства України про охорону здоров'я щодо удосконалення надання медичної допомоги : Закон України від 07 липня 2011 року № 3611-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3611-17> (дата звернення: 21.12.2021).

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства з питань діяльності закладів охорони здоров'я : Закон України від 6 квітня 2017 року № 2002-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2002-19> (дата звернення: 21.12.2021).

